

PROBLEMS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL WORLD

Abstract: The article considers the main problems of sustainable development in the context of globalization.

Author information:

Vladimir Vladimirov-Zhitenski

PhD student

at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

Department of Social Work

 Bulgaria

Keywords:

problems of sustainable development,
globalization, concept for sustainable
development.

С идеята за устойчиво развитие, на международно равнище и в отделните страни се вземат много важни решения за действие, които след това не се изпълняват или се изпълняват в ограничен обем. Това важи за решенията, свързани с емисиите на газове, които разрушават озоновия слой, и на други газове, за запазването на тропическите гори и биоразнообразието, за мерките по ограничаване на бедността и социалното неравенство, и за още много други. Знаем, че редица страни, включително и най-богатите, не ратифицират много важни международни договори по линията на устойчивото развитие.

България все още се намира по средата на трудния път на изграждане на хармоничното единство “човек – природа – икономика”, което е в основата на устойчивото развитие. Постиженията на страната в устойчивото развитие са в следните насоки:

- приети са закони и са ратифицирани няколко важни международни конвенции;
- изградени са институционалните основи за управление и реализиране на процеса на устойчиво развитие;
- приет е Закон за регионалното развитие и Национален план за регионално развитие;
- реализират се проекти за устойчиво развитие на всички нива – национално, регионално и местно;
- засилва се гражданското участие в процесите на устойчиво развитие.

Независимо от това страната изостава в световен мащаб в следните направления:

- въвеждането на нови индустриални технологии, с цел решаване на екологичните проблеми;
- липса на съгласувани разходи и политики в областта на финансите, инвестициите, търговията, технологиите и устойчивото развитие;
- липса на конкретен и цялостен подход към проблема за устойчиво развитие.

Проблемите, които стоят за решаване са:

- несъвършенства в националното законодателство, регламентиращо устойчивото развитие;
- липса на цялостно институционално регламентиране на процеса на устойчиво развитие;

- не добра координация на цялостния процес на устойчиво развитие;
- нерешен проблем с финансовите средства за устойчиво развитие;
- нерационално използване на потенциала на неправителствените организации и частния сектор в разработването на политиките, програмите и проектите по устойчиво развитие;
- забавяне на процесите на децентрализация на функции и права от централната власт към местните власти;
- ориентиране на по-голямата част от населението към екзистенциално оцеляване, което лишава хората от реално мислене и поведение по отношение на устойчивото развитие.

В тази връзка основните насоки на бъдещите действия са:

- нормативно–правна основа;
- принципите на Декларацията от РИО;
- борбата с бедността;
- ограничаване на неустойчивите практики;
- разработването на механизми за отговорност при замърсяване на околната среда;
- предохранителни мерки;
- прилагане на правилото ”Замърсителят плаща”;
- правото на информация и участието на обществеността;
- промени в областта на планирането (т.нар. стратегическа оценка на въздействието върху околната среда);
- промени в областта на поощряване на рециклирането на отпадъците и намаляване на обема и токсичността им;
- промени в областта на опазване на биологичното разнообразие с цел установяване на по–високи европейски стандарти;
- промени в областта на стимулиране на използването на алтернативни източници на енергия и енергийна ефективност;
- усъвършенстване на информационната и образователна политика;
- обучение на публичната администрация на всички нива с принципите и добрите практики в устойчивото развитие.

Необходимо е постоянно инициране и стимулиране на продуктивни обществени дебати по тези въпроси, с цел генериране на обществени инициативи и конструктивно взаимодействие между обществеността и властите.

Концепцията за устойчиво развитие се основава на пет основни принципа:

- човечеството действително е способно да придаде на развитието устойчив и дълговременен характер, така че то да отговаря на потребностите на хората днес, без да лишава бъдещите поколения от възможността да удовлетворяват своите потребности;
- наличните ограничения в областта на експлоатация на природните ресурси са относителни. Те са свързани със съвременното равнище на техниката и социалната организация, а така също и със способността на биосферата да се справи с последствията от човешката дейност;
- необходимо е да се удовлетворят елементарните потребности на всички хора и да се предостави на всички възможност да се реализират надеждите им за по–благополучен живот. Бедността, която в света е обикновено явление е една от най–главните причини за възникване на екологични и други катастрофи и затова трябва да бъде ликвидирана;
- необходимо е да се съгласува начинът на живот на богатите с екологичните възможности на планетата, в частност с относителното потребление на енергия;

- размерите и темповете на растеж на населението трябва да са съгласувани с променящия се производителен потенциал на глобалната екосистема на Земята.

Важно е да се знае, че устойчивото развитие не е неизменно състояние на хармония, а по-скоро е процес на промени, в който мащабите на експлоатация на ресурсите, направлението на капиталовложенията, ориентацията на техническото развитие и институционалните промени се съгласуват с настоящите и бъдещите промени.

Съществуващият подход към Концепцията на устойчиво развитие е разработван в течение на няколко десетилетия и е основан на опита в областта на развитието, натрупан за това време. Възникването и разработването на тази концепция е свързано с дейността на Римския клуб. Най-важните приближения към Концепцията за устойчиво развитие са обсъжданите в рамките на дейността на Римския клуб Концепция на динамичния растеж, Концепция на органичния растеж, Концепция на динамичното равновесие.

Истинските граници на материалния ръст на човечеството се определят от причини, имащи физичен, екологичен, биологичен и даже културен и психологичен характер.

Желан икономически прогрес е този прогрес, който се осъществява не за сметка на околната среда, а напротив, за сметка на съгласуване на икономическата дейност и цялото поведение на хората с биогеохимичните цикли на различно ниво и пълното включване на икономическата система в структурата на глобалната затворена животообезпечаваща среда. В тази връзка, ако икономическият растеж е основан изключително на количествени показатели, в края на краищата води до саморазрушение (и по този начин се явява “неустойчив”), то разбираемото, преди всичко в качествен смисъл икономическо развитие може да бъде устойчиво.

Съвременните екологични проблеми, изискват да се обърне внимание на факта, че пред икономическата наука се поставя задачата да се осмислят сложните тенденции на еколого-икономическо развитие и да се разработят принципно нови концепции на развитие.

Всъщност *Концепцията за устойчиво развитие* става качествено нов подход към проблемите, които по-рано или не са забелязвани, или не са били осъзнати като важни, или са се считали, неотнасящи се към сферата на икономическата наука.

Три са иерархически, свързаните проблеми, с чието решение е свързано устойчивото развитие:

- устойчив мащаб на икономиката, който би съответствал на екологичната система на животообезпечаването;
- справедливо разпределение (distribution) на ресурсите и на възможностите не само в рамките на днешното поколение, а между днешните и бъдещите поколения, и между човека и другите биологични видове;
- ефективно разпределение (allocation) на ресурсите във времето, което адекватно би отчитало природния капитал.

Концепцията за устойчиво развитие има три основни отправни точки: *икономическа, социална и екологична*. В съответствие с това често се говори за три цели на устойчиво развитие: *екологична цялост, екоефективност и екосправедливост*.

Икономическият подход се явява основата на Концепцията за устойчиво развитие. В същото време Концепцията за устойчиво развитие позволява по нов начин да се разглежда понятието “икономическата ефективност”.

Концепцията за устойчиво развитие е социално ориентирана и е насочена към опазване на социалната и културна стабилност, в това число и намаляване на броя на разрушителните конфликти. В глобални мащаби е желателно също така да се съхрани културният капитал и по-пълно да се използва практиката за устойчиво развитие, съществуваща в недоминиращите култури. За постигане на устойчиво развитие на съвременното общество се налага да създаде

по-ефективна система за вземане на решения, отчитаща историческият опит и поощряваща плурализма.

Без справедливото разпределение на ресурсите и възможностите между всички членове на обществото устойчиво развитие е невъзможно. Достигането на достоен живот и благосъстояние за всички граждани на света трябва да стане основната цел на световното съобщество. За устойчивото развитие най-напред е необходимо да се създаде по-равноправно общество за всички без изключение. Някакво гарантирано минимално жизнено ниво трябва да стане неотменно право на всеки гражданин.

Заедно с това възниква въпросът за *социалния минимум*, т. е. за тези горни граници, за които потреблението и разточителството стават подсъдни и даже престъпни. Ключови се оказват не тези или онези темпове на растеж, а скритите зад тях доходи. Материалното изобилие носи със себе си проблеми в една или друга степен, в някои случаи и бедност.

Развитието на социалната съставяща на Концепцията за устойчиво развитие е станало фундаментална идея за съблюдаване на правата на бъдещите поколения. Природните ресурси на Земята се явяват общо наследство на цялото човечество, включващо, както сега живеещото, така и бъдещите поколения. За устойчивото развитие този постоянен резервен фонд трябва да се предава от поколение на поколение, колкото се може по-малко изтощен и замърсен.

От *екологична* гледна точка *устойчивото развитие* трябва да обезпечава стабилност на биологическите и физичните системи. Особено значение има жизнеспособността на локалните екосистеми, от които зависи глобалната стабилност на биосферата като цяло. Освен това, под понятието природни системи и ареали на живот може да се разбира в широк смисъл, включвайки в тях и създадената от човека среда, например градовете. Основно внимание се отделя на опазването на способностите на такива системи към изменение, а не към запазването им в някакво “идеално” статично състояние.

Опазването на биосферата, по този начин, не може да бъде самоцел на устойчивото развитие. Неговата цел е преживяването на човек като биологичен вид. В същото време все повече хора осъзнават, че само по-нататъшното съществуване на човечеството ще бъде невъзможно, ако деградацията на природната среда от неговото обитаване превиши някой, досега неизвестен, а възможно, и принципно неустановимо критично ниво. Осъществяването, в хармония с околната среда, развитие може да способства за удовлетворяване на цял ред от насъщни потребности на хората и за укрепване на собственото развитие. Отдавна е забелязана очевидната взаимовръзка между обмислеността на действията и нивото на местното производство. Това говори за принципната възможност за реализация на Концепцията за устойчиво развитие. Действително, ако биосферата на Земята съществува стотици милиони години, без да се отчитат всички космически катаклизми, в повечето случаи разрушителни, не би била възможна стабилна икономическа система.

“България няма друга алтернатива – тя е обречена на устойчиво развитие” в контекста на изказването на Романо Проди “ преходът към устойчиво развитие не е въпрос на избор, а императив”.

Необходимостта от обща екологична политика е призната в началото на 70-те години на ХХ в. Съответните нормативи, разпоредби и забрани се отнасят до въздуха, употребата на химикали, защитата на растителния и животинския свят. Ефективността на екологичната законодателна уредба на ЕО зависи от законодателството на страните-членки. Европейският съюз изработва еко-политически програми, разгръща изследователски програми и технологии по опазване на околната среда. Изработена е и Европейска програма на естествените рискове (ЕРОСН). Приоритетни във всички програми са мерките за промените в климата, защитата на природната среда и биоразнообразието, устойчивостта на ресурсите и отпадъците.

Едно от постиженията в процеса на прехода е изграждането на съвременно гражданско общество, проявено както в конституционно закрепените основни човешки права, така и в

свободата за действие в социалния живот на страната на политически, синдикални, обществени и други организации. Основен елемент на успеха за всяко действие за опазване и подобряване на околната среда е подкрепата на обществеността. В хода на децентрализацията на отговорностите и задълженията по опазването на околната среда като съществен елемент на екологичната стратегия разширяващото се участие на обществеността в процеса на вземане на решения има ключово значение за ефективността на политиката за управление. Прилага се политика на откритост и партньорство в обществеността и се привличат нейни представители в органи за координация и управление в Управителния съвет на Националния фонд за опазване на околната среда, както и в съответните Регионални експертни съвети. Специализиран отдел в МОСВ осигурява контакти и сътрудничество с над 180 неправителствени екологични и природозащитни организации в страната. Техни кампании и проекти, свързани с дейности по опазване на околната среда и биологичното разнообразие, по разпространението на екологични знания и обучението на подрастващи и граждани, издателски и популяризаторски инициативи и т. н. се подпомагат със средства на НФООС. Освен това МОСВ издава и разпространява при свободен достъп ежедневни, седмични и тримесечни бюлетини с данни за параметрите на околната среда и за екологични инциденти, както и Годишник за състоянието на околната среда. Ежегодно Министерският съвет внася за обсъждане в Народното събрание Годишен доклад за състоянието на околната среда, който след утвърждаване се публикува като Зелена книга и се предоставя за ползване на ведомства, институти, медии, политически и обществени формации.

Участието на България в срещи с министрите на околната среда на страните от ЕС има важно значение за развитието на екологичната политика и проблематика на страната. Съществуват предпоставки за извеждане на България на лидерска позиция в областта на екополитиката сред балканските страни и сред страните от Централна и Източна Европа. Необходима е допълнителна работа по въпросите на мобилизацията на финансови ресурси за околна среда и развитие, по инкорпорирането на екологичната проблематика в бизнеса, индустрията и частния капитал, по реализацията на средно- и дългосрочни програми за развитие на инфраструктурата и транспортните коридори. Във връзка с ниското жизнено равнище на населението е възможно да се договаря удължаване на преходните срокове, които да бъдат използвани за предприемане на мерки за екологичното оздравяване на секторите и генериране на ресурси за публична екологична инфраструктура. Очаква се чрез различни програми да продължи да подпомага развитието на публичната екологична инфраструктура, енергийната ефективност, ядрената безопасност, квалификацията на кадри в сектора за управление на околната среда и т. н.

Европейският съюз осигурява финансова и техническа помощ на страните, членки в прехода им към демократично гражданско общество с функционираща пазарна икономика. Увеличава се броят на финансираните екологични проекти и делът на българските експерти – консултанти и изпълнители на отделните инвестиционни проекти. Все по-голямо и по-значимо е българското участие и в проектите за трансгранично сътрудничество между Гърция и България в областта на съвместното използване на природните ресурси като вода, гори, минерални рудни и нерудни изкопаеми, с оглед посрещане на националните приоритети на екологичната политика в пограничните райони. В рамките на подписаните споразумения за сътрудничество се развиват двустранни отношения по набор от общи приоритети и проекти за управление и опазване на околната среда, като страната е ползвател на помощи в значителни размери за обучение и квалификация, за екологична апаратура и оборудване, за изграждане на обекти на екологичната инфраструктура и т. н. Важно място в двустранните междуведомствени отношения се отделя на диалога и договарянето с партньори от Централна и Източна Европа, както и с други страни в преход. Има какво да се желае по споразуменията за сътрудничество в

областта на опазване на околната среда с Турция, Румъния, Гърция, Сърбия, Северна Македония и Албания.

МОСВ следва ускорено да дефинира своите средносрочни приоритети в областта на околната среда, да уточни своите водещи партньори в процеса на интеграция с европейската екополитика, да очертае рамките на своите ключови инвестиционни проекти и инициативи за намаляване на замърсяването и възстановяване на околната среда, за съвместно приложение на политики, за технологично обновяване на замърсяващи производства и други.

Присъединяването и ратификацията на международните екологични конвенции и договори е необходима предпоставка за хармонизацията на националното екологично законодателство с това на ЕС. В международноправната система, свързана с опазването и възпроизводството на околната среда, природните ресурси и здравето, страната има широко застъпено присъствие. България е страна по многостранни и двустранни конвенции и договори. Български експерти и специалисти участват непосредствено в работните органи на редица конвенции в рамките на органите и организациите на ООН. Без да претендират за изчерпателност, краткият преглед на съответствието с критериите от Копенхаген и оценката на въздействието на процеса на присъединяване към ЕС и приемането на *acquis* върху екологичната политика на България извеждат на преден план следните по-важни констатации:

- в България са създадени благоприятни общополитически условия за ефективна политика и дейност за опазване на околната среда в условията на развиващо се гражданско общество. Показателни за това са конституционните гаранции, рамковото и специално екологично законодателство, развитието и укрепването на институциите за управление на сектора в лицето на МООВ. Приемане на съвременни закони, които отразяват постановки, директиви и норми на ЕС;

- екологичните аспекти на развитието на една функционираща пазарна икономика в голяма степен се свързват с проблемите за екологичната отговорност за щети, нанесени в миналото. Смята се, че нерегулираните в детайли отношения между държавата и бъдещите собственици могат да окажат негативен ефект върху процесите на трансформация на собствеността и притока на чуждестранни инвестиции в различните сектори на стопанството;

- засилването на конкурентността на българските стоки и услуги на вътрешния пазар изисква възприемане на новаторски схеми за сертифициране на качествата и произхода на стоките, либерализация на търговските отношения с отчитане на екологичните рискове и ползи, въвеждане на фискални и други пазарни облекчения за дейности, насочени към подобряване състоянието на околната среда. В пряка връзка с това стои въпросът за държавното дотиране на дейности в екологичната инфраструктура и намаляването, а в перспектива – спирането на субсидиите в екологично - опасни вредни производства и сектори;

- в процеса на управлението на околната среда следва по-добре да бъдат балансирани вертикални и хоризонтални мерки и особено – участието на обществеността и местните власти, като условия, осигуряващи развитието на гражданско общество с европейски ценности. Необходимо е да се въвежда принципа на “споделената отговорност”, който да ангажира в процеса на управление и опазване на околната среда не само държавата, но и местните власти, индустриите, големите групи от населението;

- възможностите за поемане на задълженията, произтичащи от членството в ЕС, ще се засилват толкова повече, колкото по-активно страната участва в международния екологически диалог. Като продължава да разчита на помощта на ЕС в процеса на приемане на *acquis*, страната следва да създава и развива собствените вътрешни механизми за генериране на ресурси за опазване на околната среда, като използва целия набор от фискални и други икономически и пазарни регулатори на екологичното поведение на лицата и стопанските обекти;

• Националната стратегия за околната среда на България трябва да получи съдържанието на стратегия за присъединяване към екологичните ценности и норми на ЕС, която да търси съгласуване на националните, в т. ч. с европейските интереси в областта на опазването на околната среда, природните ресурси и биологичното разнообразие на страната.

References:

1. Boneva, M., Termini i ponyatia v sotsialnata ekologia, V. T., Faber, 2011.
2. Boneva, M., Sotsialno-ekologichni aspekti na sigurnostta, V. T., Faber, 2012.
3. Naydenov, N., Osnovni printsiipi na ustoychivoto razvitie, Sb. Aktualni problemi na ekologiyata, S., 1999.
4. Tomov, V., A., Nenova, Opazvane i upravlenie na okolnata sreda, R., 2004.
5. Programa za podkrepa na obrazovaniето za ustoychivo razvitie v Bulgaria, S., 2005.
6. Ustoychivo razvitie. Kontseptsia i oblasti za promyana, S. 2020.